

PRIKAZ DOKTORSKE DISERTACIJE

Krunoslav Borovec

"Strategija policije u zajednici i njezin utjecaj na strah od kriminala, percepciju kriminaliteta i javnog nereda u Hrvatskoj"

Krunoslav Borovec, pomoćnik glavnog ravnatelja policije i načelnik Uprave policije u Ministarstvu unutarnjih poslova je dana 20. svibnja 2013. godine obranio doktorsku disertaciju pod naslovom "***Strategija policije u zajednici i njezin utjecaj na strah od kriminala, percepciju kriminaliteta i javnog nereda u Hrvatskoj***" u okviru interdisciplinarnog međunarodnog poslijediplomskog doktorskog studija "Prevenicijska znanost i studij invaliditeta" na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Doktorska disertacija izrađena je pod mentorskim vođenjem dr. sc. Josipe Bašić, redovite profesorice Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i dr. sc. Irene Cajner Mraović, izvanredne profesorice Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Ocjenu doktorske disertacije donijelo je povjerenstvo kojim je predsjedavao dr. sc. Branko Nikolić, redoviti profesor Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, predsjednik, a u sastavu kojeg je još kao članica bila dr. sc. Vladimira Žakman Ban, redovita profesorica Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te kao vanjski član dr. sc. Renato Matić, izvanredni profesor Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.

Disertacija je sadržajno organizirana u sedam velikih poglavlja: **Uvod; Policija u zajednici; Strah od kriminala; Percepcija kriminaliteta i javnog nereda; Ciljevi istraživanja, hipoteze i metode rada; Rezultati istraživanja; Zaključna razmatranja.** Na kraju se nalaze još dva poglavlja: **Literatura i Prilozi.** Poglavlja su dalje podijeljena na potpoglavlja, od kojih su neka dodatno segmentirana na još manje cjeline. Rad sadrži ukupno 241 stranicu teksta u okviru kojega se nalazi i 50 tablica prikaza rezultata i 22 grafikona. Na kraju rada nalaze se 174 navoda citirane literature, 11 navoda korištenih internetskih izvora i 11 stranica priloga od čega devet stranica sadrži **Upitnik o stanju sigurnosti, postupanju policije i suradnji između policije i lokalne zajednice** koji je korišten u prikupljanju podataka za istraživanje, te dvije stranice životopisa pristupnika. Rad također sadrži sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

U doktorskom radu problematiziraju se promjene u načinu policijskog djelovanja i uloge policije u društvu, implementirane u okviru projekta policija u zajednici, koji se kao nova strategija od 2003. godine provodi i u Hrvatskoj. Kroz ovu strategiju se nastoji postići povoljno stanje objektivne sigurnosti, ali i jačanje subjektivnog osjećaja sigurnosti kod hrvatskih građana. Rad se temelji na rezultatima "*Nacionalnog istraživanja javnog mnijenja o percepciji sigurnosti građana, o postupanju policije te o suradnji policije i lokalne zajednice*" za potrebe kojeg je prikupljanje podataka provedeno u svibnju i lipnju 2009. godine na razini cijele Hrvatske.

U **uvodnom** dijelu disertacije je objašnjena temeljna uloga policije u društvu, kako se ona koncipira u okviru strategije policija u zajednici, te je pojašnjen metodološki okvir kroz koji je učinkovitost tog modela provjerena u hrvatskom društvu. U tom smislu ukazuje se da je razvoj policijskog djelovanja usmjerenog prema zajednici proces povezan s jačanjem demokratskih odnosa i sve većim uvažavanjem ljudskih prava svih članova neke zajednice te da predstavlja značajan odmak od tradicionalnog načina policijskog djelovanja. Upravo zbog toga, istraživanja javnog mnijenja postaju važna za vrednovanje učinkovitosti policije, a osjećaj sigurnosti jedan od ključnih pokazatelja, što predstavlja povod za istraživanje koje je predmet ove disertacije.

Prvo poglavlje doktorskog rada koje nosi naziv **Policija u zajednici**, strukturirano je u dvije cjeline pod nazivom ***Ključne sastavnice policije u zajednici i Strategija djelovanja policije u zajednici u Republici Hrvatskoj*** te prezentira paradigmu policije u zajednici, odnosno, daje njezino terminološko određenje i pojašnjenje. Međutim, zaključak je autora da ne postoji jedinstvena definicija policije u zajednici koja bi zadovoljila znanstvenike koji je proučavaju i praktičare koji je primjenjuju u praksi. Razlog tomu vjerojatno leži u činjenici kako je gotovo nemoguće pronaći dva istovjetna modela, što govori koliko je ovaj pristup u radu policije ovisan o društvenom, političkom, ali i organizacijskom kontekstu. Radi preciznijeg definiranja predmeta istraživanja, analizirane su ključne sastavnice poli-

cije u zajednici: *vidljivost policije, osjećaj sigurnosti građana, policija kao javni servis građana, prevencija, policijska učinkovitost te suradništvo policije i zajednice*. U drugom dijelu ovoga poglavlja detaljno je razrađena Strategija djelovanja policija u zajednici u Republici Hrvatskoj: od razloga za promjene u policijskom funkcioniranju kroz opis prethodnog stanja u policiji i zajednici, temeljnih značajki policije u zajednici u Hrvatskoj i glavnih projektnih aktivnosti u okviru Strategije, preko pretpostavki za uvođenje novog modela rada policije i glavnih čimbenika njene uspješne implementacije, pa do važnosti evaluacije policije u zajednici i pregleda dosadašnjih istraživanja percepcije policije u zajednici i njezina djelovanja. Svojevrsnu novinu predstavlja logički model, kroz koji su objašnjene sve ključne dimenzije Strategije, odnosno koji prikazuje teoriju promjene i način ostvarivanja promjene iz tradicionalnog u model policije u zajednici.

U okviru poglavlja pod naslovom **Strah od kriminala** nalaze se dva potpoglavlja: *Koncept straha od kriminala i njegova relevantnost*, te *Istraživanja straha od kriminala*. U prvome je objašnjeno kako se na strah od kriminala gleda kao na ozbiljan društveni problem, a zatim se na temelju teorijske analize zasnovane na relevantnoj literaturi prezentiraju različiti teorijski modeli straha od kriminala. Pregled istraživanja straha od kriminala strukturiran je prema teorijskim modelima koji ga objašnjavaju: modelu ranjivosti, viktimizacijskom modelu, modelu socijalne integracije, ekološkom modelu te modelu socijalne integracije.

U dijelu rada koji opisuje **percepciju kriminaliteta i javnog nereda** promatraju se kriminalitet i javni nered kao pojave koje destruktivno utječu na socijalno okruženje, te se u tom smislu razrađuje utjecaj percepcije tih pojava kod građana na njihov osjećaj sigurnosti i njihovu percepciju policije.

Nakon navedenih teorijskih razmatranja, slijedi peto poglavlje pod naslovom **Ciljevi istraživanja, hipoteze i metode rada** u okviru kojega se obrađuje metodologija istraživanja. Glavni istraživački problem, definiran u istraživanju, jest traženje odgovora na pitanja: može li policija utjecati na subjektivan osjećaj sigurnosti građana, ukoliko da, koliko je taj utjecaj značajan te kojim se mehanizmima on ostvaruje? U tom kontekstu su definirani i slijedeći ciljevi:

1. ustvrditi strukturu faktora koji opisuju komponente Strategije policije u zajednici te strukturu faktora koji definiraju doživljaj sigurnosti građana.

2. ustvrditi povezanost pojedinih komponenti Strategije policije u zajednici s doživljajem sigurnosti, odnosno percepcijom straha od kriminala, percepcijom rizika od kriminaliteta i njegove razine, kao i percepcijom javnog nereda u Hrvatskoj.
3. ustvrditi metrijska svojstva instrumenta Upitnik o percepciji sigurnosti građana, o postupanju policije te o suradnji između policije i lokalne zajednice, korištenog u istraživanju.

Iz navedenih glavnih ciljeva, proizlazi više specifičnih ciljeva koji se odnose na utvrđivanje: percepcije sigurnosti u mjestu stanovanja među hrvatskom populacijom, percepcije građana o pojedinim skupinama/pojavama koje mogu predstavljati problem u mjestu u kojem stanuju, percepcije građana o postupanju policije u mjestu u kojem stanuju, percepcije građana o uspješnosti rada policije u različitim područjima, suradnje građana s policijom i stupnja zainteresiranosti građana za češćim kontaktima s policijom, razlika u doživljaju sigurnosti i percepciji postupanja policije s obzirom na sociodemografska obilježja ispitanika i povezanosti između percepcije postupanja policije i doživljaja sigurnosti.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 1096 ispitanika oba spola iz cijele Hrvatske starijih od 18 godina. Uzorak je bio reprezentativan s obzirom na županije, veličinu naselja, spol i dob, dok su podaci za potrebe ovoga istraživanja prikupljeni pomoću anketnog upitnika čiji su autori stručnjaci Ministarstva unutarnjih poslova RH i UN programa za razvoj. Upitnik je izrađen na temelju multidimenzionalnog koncepta straha od kriminala te sadrži varijable kojima se mjeri strah od kriminala, vidljivost policije, suradnja policije i građana, informiranost građana o policiji, procjena količine kriminala i remećenja javnog reda, javni nered, učinkovitost policije, problemi prisutni u policiji, stupanj povjerenja građana u institucije, prethodna viktimizacija, osobna ranjivost te sociodemografska obilježja ispitanika. Varijable sadržane u anketnom upitniku utemeljene su na teorijskim modelima straha od kriminala. Anketni upitnik obuhvaća 136 pitanja, odnosno tvrdnji, pri čemu je većina pitanja zatvorenog tipa. Za potrebe ovoga rada korišteni su podaci dobiveni temeljem dijela upitnika od ukupno 88 pitanja ili tvrdnji koji se odnosi na doživljaj sigurnosti, djelovanje policije te suradnju između policije i lokalne zajednice, kao i na sociodemografska obilježja ispitanika.

Za određivanje dijagnostičke valjanosti, odnosno latentne strukture upitnika, podaci su obrađeni programom za faktorsku analizu pod komponentnim

modelom. Razlike između skupina ispitanika prema njihovim sociodemografskim obilježjima i strahu od kriminala, percepciji rizika i razine kriminaliteta, javnog nereda i komponentama Strategije policije u zajednici testirane su robusnom diskriminacijskom analizom. Povezanost skupova varijabli koje definiraju percepciju djelovanja policije i doživljaj sigurnosti ispitana je pomoću multivarijantne regresijske i kvazikanoničke korelacijske analize.

U **rezultatima** istraživanja prvo se daje deskriptivna analiza rezultata, a zatim se prezentira utvrđivanje faktorske valjanosti upitnika te se u tom smislu raspravlja o rezultatima faktorske analize i izlažu metrijska svojstva Upitnika za ispitivanje stanja sigurnosti, postupanja policije i suradnje između policije i lokalne zajednice. Faktorska analiza prvog i drugog reda je pokazala da su latentne dimenzije korištenog Upitnika u skladu s teorijskim modelima straha od kriminala i policije u zajednici. Rezultati dobiveni na temelju faktorizacija prvog i drugog reda pokazuju kako je *doživljaj sigurnosti složeni konstrukt* koji tvore, s jedne strane, *afektivni doživljaj sigurnosti*, a to je strah od kriminala te s druge strane, *kognitivni doživljaj sigurnosti* ili percepcija rizika i razine kriminaliteta.

Komponente koje su identificirane i kroz teorijsku analizu, ali i kroz faktorizaciju kao ključne dimenzije policije u zajednici, odnosno kao ono o čemu iz perspektive građana ovisi uspjeh ili neuspjeh policijskog rada orijentiranog prema zajednici, su: *percepcija učinkovitosti policije u otkrivanju i sprječavanju kriminaliteta, percepcija učinkovitosti policije u otkrivanju i sprječavanju mita i korupcije, stavovi prema policiji, informiranje građana, suradnja građana i policije te vidljivost policije*. Time je potvrđena prva hipoteza H1 kojom se pretpostavlja da će se pokazati faktori Strategije policije u zajednici, faktori koji definiraju doživljaj sigurnosti i sociodemografska obilježja te njihova struktura. Dakle, latentna struktura upitnika za ispitivanje stanja sigurnosti, postupanja policije i suradnje između policije i lokalne zajednice se prepoznaje te se upitnik može smatrati valjanim. Pored toga, utvrđene su i zadovoljavajuće mjerne karakteristike korištenog anketnog upitnika. Metrijska obilježja ukupnog rezultata upitnika, određenog pod različitim modelima mjerenja, veoma su dobra. Pouzdanosti izračunate na temelju svih triju poznatih modela veće su od 0,80.

Rezultati istraživanja pokazuju da ekstrahirane diskriminacijske funkcije u području percepcije sigurnosti građana, postupanja policije te suradnje između policije i lokalne zajednice s obzirom

na sociodemografska obilježja ispitanika potvrđuju hipotezu H2 koja glasi: "Postoje statistički značajne razlike u komponentama Strategije policije u zajednici i komponentama doživljaja sigurnosti s obzirom na sociodemografska obilježja ispitanika". Može se zaključiti kako se većina diskriminacijskih faktora odnosi na percepciju sigurnosti, a tek manji broj na percepciju i procjenu učinkovitosti policije. Tako se, kad su u pitanju spol, dob, obrazovanje, radni status, financijsko i fizičko stanje, tip naselja te regija, diskriminacijski faktor odnosi ili na kognitivnu ili na afektivnu komponentu percepcije sigurnosti, odnosno na obje spomenute komponente percepcije sigurnosti kada je diskriminacija rađena prema dobi i radnom statusu ispitanika. S druge pak strane, diskriminacijske funkcije koje su ekstrahirane u području percepcije policijskog djelovanja značajne su za razlikovanje skupina ispitanika definiranih s obzirom na nacionalnost i regiju u kojoj ispitanici žive. Stoga se opravdano naglašava relevantnost dobivenih rezultata u smislu znanstvenog doprinosa ali i njihovo značenje u pogledu povratnih informacija za policijsku praksu, pogotovo za kreiranje buduće politike policijskog djelovanja u hrvatskom društvu.

U nastavku prezentirani su rezultati analiza kojima se ispitala povezanost između komponenti Strategije policije u zajednici i pojedinih varijabli koje se odnose na doživljaj sigurnosti - strah od kriminala, percepcija rizika i razine kriminaliteta, javni nered povezan s nepoželjnim pojavama i javnim neredom povezanim s problematičnim kategorijama osoba. U ovom dijelu istraživanja napravljena je regresijska, a potom i kvazikanonička analiza. Prema pokazateljima regresijske analize, skup varijabli koje čine komponente Strategije policije u zajednici značajan je u predviđanju svih kriterija, odnosno varijabli koje se odnose na doživljaj sigurnosti, uz napomenu kako je visina povezanosti skupa prediktora najveća s kriterijem "javni nered povezan s nepoželjnim pojavama" ($R=0,439$) i kriterijem "javni nered povezan s problematičnim kategorijama osoba" ($R=0,362$). Multipla korelacija s kriterijem "percepcija rizika i razine kriminaliteta" iznosi 0,308, a najniža je kod kriterija "strah od kriminala" ($R=0,247$). Sukladno tomu, postoci objašnjene varijance iznose između 19,3 posto i 6,1 posto. Od svih prediktora u predviđanju četiriju navedenih kriterija najvećeg udjela imaju "stavovi o policiji" i "percepcija učinkovitosti policije u otkrivanju i sprječavanju kriminaliteta". *Pozitivni stavovi o policiji i percepcija veće učinkovitosti policije u otkrivanju i sprječavanju kriminaliteta pozitivno se odražavaju na ukupni doživljaj sigurnosti.*

Problem ovog istraživanja jest u činjenici da su procjene i prediktorskih i kriterijskih varijabli došle iz istog izvora. To je moglo uvjetovati veće povezanosti nego što one postoje u stvarnosti (tzv. učinak metode varijance). Radi dopunskog preispitivanja dobivenih rezultata nužna su daljnja istraživanja u kojima bi različiti izvori procjenjivali kriterij i prediktore.

Na temelju dobivenih rezultata može se ustvrditi kako je hipoteza H3: "Postoji statistički značajna povezanost između komponenti Strategije policije u zajednici i varijabli koje se odnose na doživljaj sigurnosti - straha od kriminala, percepcije rizika i razine kriminaliteta i percepcije javnog nereda" samo djelomice potvrđena. Naime, dok su neke komponente Strategije policije u zajednici pokazale očekivanu povezanost s kriterijskim varijablama, druge su se pokazale neznačajnim prediktorima ili su njihove veze bile suprotne očekivanjima.

Nadalje, postojanje povezanosti između komponenti Strategije policije u zajednici i doživljaja sigurnosti kod građana potvrđeno je i kroz kvazikanoničku analizu preko jedne značajne kvazikanoničke komponente. Rezultat potvrđuje nalaz regresijske analize i govori kako su *stavovi građana o policiji i percepcija učinkovitosti policije u otkrivanju i sprječavanju kriminaliteta najznačajniji za povezivanje komponenti Strategije policije u zajed-*

nici s doživljajem sigurnosti (strahom od kriminala, percepcijom rizika i razine kriminaliteta i javnim neredom povezanim s nepoželjnim pojavama te problematičnim kategorijama osoba). S druge pak strane, *javni je nered (povezan s nepoželjnim pojavama i problematičnim kategorijama osoba) najznačajniji za povezivanje doživljaja sigurnosti s komponentama Strategije policije u zajednici* (učinkovitošću policije, stavovima o policiji, suradnjom građana i policije, vidljivošću policije i izvješćivanjem građana). Ovi rezultati pokazuju da su *percepcija manje učinkovitosti policije i nepovoljniji stavovi prema policiji povezani s većim doživljajem nesigurnosti, odnosno, percepcijom javnog nereda povezanog s nepoželjnim pojavama i problematičnim kategorijama osoba, percepcijom rizika i razine kriminaliteta te većim doživljajem straha od kriminala.*

Na kraju rada u poglavlju pod naslovom **Zaključna razmatranja** donosi se sažeti pregled dobivenih rezultata te se pažnja posvećuje njihovim praktičnim implikacijama pri čemu se vodi računa o određenim ograničenjima ovog istraživanja. U tome se dijelu, također, sasvim određeno i precizno daju preporuke policijskom vodstvu i administraciji, čime izvorni znanstveni doprinos ovoga rada dobiva dimenziju ne samo novih znanstvenih spoznaja nego i mogućnosti njihove konkretne primjene.

Pripremili:
Prof. dr.sc. Irena Cajner Mraović
Dr.sc. Krunoslav Borovec